

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף יח

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית

העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף יח

צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו בזיקה

ראובן ושמעון שני אחים, מת ראובן בלא בנים, והניח אשה, ולאחר מכן נולד להם אח שלישי, לוי. אשת ראובן זקוקה לשמעון ליבום או חליצה, ואסורה על לוי, משום שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו.

ונחלקו חכמים מה הדין, אם לא הספיק שמעון לייבם את אשת ראובן, ומת, והניח אשה, האם לוי מייבם אותה או לא.

לדעת האומרים אין זיקה, כלומר היבמה הזקוקה ליבם אינה נחשבת כאשתו לאוסרו בקרובותיה, הוא הדין שאינה נחשבת כאשתו לענין זה שאם היא ערווה ליבם, היא אוסרת צרתה.

ואם כן, אף על פי שאשת ראובן היתה זקוקה לשמעון, היא אינה נחשבת כאשת שמעון, ולכן אף על פי שאשת ראובן אסורה ללוי, משום שהיתה אשת ראובן אחיו שלא היה בעולמו, אשת שמעון מותרת ללוי אף לייבום שאינה נחשבת כצרת אשת ראובן.

וכן משמע במשנתנו, שדווקא אם עשה שמעון מאמר באשת ראובן, אשת שמעון נחשבת כמו צרת אשת ראובן, ואינה מתייבמת, כפי שנתבאר בדף י"ז. אבל בלא מאמר, אשת שמעון אינה נחשבת כלל כצרת אשת ראובן, ולכן אשת שמעון יכולה אף להתייבם.

ולדעת האומרים יש זיקה, כלומר היבמה הזקוקה ליבם נחשבת כאשתו לאוסרו בקרובותיה, הוא הדין שהיא נחשבת כאשתו לענין זה שאם היא ערווה ליבם, היא אוסרת צרתה.

ואם כן, מאחר שאשת ראובן היתה זקוקה לשמעון, היא נחשבת כאשת שמעון, ומאחר שאשת ראובן אסורה ללוי, משום שהיתה אשת אחיו שלא היה בעולמו, גם צרתה בזיקה, כלומר אשת שמעון, אסורה ללוי לייבום.

ומכל מקום מבואר שאינה פטורה לגמרי, אלא טעונה חליצה.

ומה ששנינו במשנתנו, שכן הדין כשעשה שמעון מאמר באשת ראובן, שאז אשת שמעון נעשית כצרת ערווה, ולכן חולצת ולא מתייבמת, לא משום שאם לא היה עושה מאמר היתה אף מתייבמת, אלא לומר, שאף על פי שעשה מאמר, אינה צרת ערווה לגמרי, וטעונה חליצה. שלא כדעת בית שמאי, האומרים, שמאמר מועיל כיבום גמור, ופטורה אף מחליצה כדין צרת ערווה.

ומצינו ברייתא בה מבואר כדעת האומרים אין זיקה, ואשת שמעון מתייבמת ללוי, ואינה נאסרת לו כצרת אשת ראובן, והברייתא הזו היא כדעת רבי מאיר.

שתי אחיות הבאות ליבום לפני שני אחים ארבעה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות, ומתו הנשואים את האחיות, שתי האחיות הללו נופלות ליבום לפני שני האחים הנותרים.

לדעת האומרים יש זיקה, מאחר ששתי האחיות זקוקות לכל יבם, כל אחת מהן היא גם אחות זקוקתו.

ומאחר שהזקוקה נחשבת כאשה, לאסור את אחותה, אינו יכול לייבם אף אחת מהן, כי כל אחת מהן נחשבת כאחות אשתו, ולכן שתיהן חולצות ולא מתייבמות.

ולדעת האומרים אין זיקה [=רבי מאיר], אף על פי ששתי האחיות זקוקות לכל יבם, אין הזיקה מחשיבה כל אחת כאשתו לאסור עליו את אחותה.

ומעיקר הדין היה כל אחד יכול אף לייבם אחות אחת. אלא שחששו חכמים, שמא תחילה ייבם האחד את אחת האחיות, ואחר כך ימות אחיו.

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף יח

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ומאחר שהחי כבר ייבם את אחת האחיות, אינו יכול לייבם את אחותה, שעכשיו היא ממש אחות אשתו, ונמצא שהיא נפטרת מהיבום והחליצה.

ולא רצו חכמים שיארע כן, ותבטל ממנה מצוות יבום, ולכן אמרו, שלא יתייבמו האחיות הללו לשני האחים, אלא יחלצו להם.

וכך אף אם ימות אחד האחים אחרי שחלצה אחת האחיות לאחיו, תחלוץ גם השניה לזה שחלוץ לראשונה, ולא תבטל ממנה מצוות ייבום.

ביטול מצוות יבמין

לדעת רבי מאיר, תקנו חכמים, שכשנפלו שתי אחיות ליבום לפני שני אחים, לא יתייבמו, שמא ייבם האחד וימות השני, ונמצאת יבמה שניה יוצאת בלא יבום וחליצה.

הרי שמחמת הספק, שמא תתבטל מצוות יבום, תקנו תקנה זו, כי יש לעשות מה שאפשר כדי שלא תתבטל מצוות יבום.

ולהלן יתבאר בעזה"י שרבן גמליאל שסבור כמו רבי מאיר שאין זיקה, חולק על רבי מאיר בענין ביטול מצוות יבום.

ולדעתו, אף במקום שבוודאי עתידה מצוות יבום להתבטל, לא תקנו חכמים תקנה למנוע זאת, ומניחים הדבר כמות שהוא, ותבטל מצוות יבום.

נפלה הגדולה ליבום לפני בעל הקטנה

שני אחים נשואים שתי אחיות, אחת גדולה, שקידושיה קידושי תורה, והאחת קטנה יתומה, שקידושי מדברי חכמים בלבד, ויכולה לצאת במיאון.

אם מת בעל הגדולה, אף על פי שאשת המת היא אחות אשת החי, אינה נפטרת מיבום כדין אחות אשה של יבם. משום שמהתורה אשת החי אינה אשתו כלל, ואם כן אחותה אשת המת זקוקה ליבום, ונחלקו חכמים מה יעשו.

לדעת חכמים, מאחר שזיקת הגדולה מהתורה, היא חמורה, ואוסרת את הקטנה על בעלה, שהיא אחות זקוקתו. ולפיכך מלמדים את הקטנה שתמאן בבעלה, ותעקור נישואיה, ותתייבם הגדולה שזקוקה לייבום מהתורה.

ולדעת רבן גמליאל, אם רצתה הקטנה למאן, תתייבם אחותה, אבל אין אומרים לה לעשות כן, שאינה נאסרת לבעלה מחמת היותה אחות זקוקתו, כי אין הזיקה נחשבת כאשה.

ויכולה הקטנה להישאר תחת בעלה, והגדולה תמתין עד שתגדיל גם הקטנה, ותיבעל לבעלה בגדלות, ויהיו קידושיה של קטנה קידושין גמורים, ובכך תיאסר הגדולה לייבם, כדין אחות אשה, ותהא פטורה מיבום וחליצה. שלדעתו מותר לבטל מצוות יבום.

שמועות סותרות

כשנאמרה שמועה משם חכם אחד, ונאמרה שמועה אחרת לחלוק על השמועה הראשונה, ויש לנו לומר שנאמרה השמועה האחרת משם אותו חכם, על ידי תלמיד אחר, שסבור שאמר החכם אחרת, או לתלות שנאמרה השמועה משם חכם אחר, עדיף לתלות השמועה החולקת בחכם אחר.

דעת רבי שמעון בענין אשת

אחיו שלא היה בעולמו

בתחילת הפרק נתבאר, שלדעת חכמים, אם מת ראובן בלא בנים, והניח אשה, וייבמה שמעון אחיו, ומת, אותה אשה אסורה ללוי, שהוא אח שלישי שנולד אחר מיתת ראובן. כי היתה מתחילה אשת ראובן אחיו, שלא היה בעולם עם לוי.

וכמו כן נתבאר שלדעת חכמים, אין חילוק

בקיצור

ללמוד להביין ולזכור

מסכת יבמות דף יח

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

בדין זה, בין אם נולד לוי תחילה קודם שייבמה שמעון, שבשעה שנולד לוי מצאה זקוקה לייבום, ונדחית ממנו, ואחר כך ייבם אותה שמעון, [כאופן המובא במשנה בדף י"ז], ובין אם תחילה ייבם אותם שמעון, ואחר כך נולד לוי, שבשעה שנולד לוי כבר לא היתה זקוקה לייבום, [כאופן המובא במשנה בדף זה].

בשני האופנים הללו, זו שהיתה מתחילה אשת ראובן אסורה ללוי, אף על פי שעתה היא נופלת ליבום משמעון, ומאחר שהיא אסורה, פוטרת גם צרותיה.

ובמשנתנו, בה הובא האופן השני, שתחילה ייבם שמעון את אשת ראובן ואחר כך נולד לוי, הביאו גם את דעת רבי שמעון, החולק ואומר, שמאחר שעכשיו הנשים נופלות לייבום משמעון אחיו שהיה בעולמו, הן זקוקות לו לייבום או חליצה, ואף זו שהיתה תחילה אשת ראובן שלא היה עמו בעולם, כי עתה היא נופלת מכח שמעון, ולא מכח ראובן.

לדעת רבי אושעיא

חלוק היה רבי שמעון אף בראשונה

לדעת רבי אושעיא, לא רק באופן השני, שתחילה ייבם שמעון את אשת ראובן, ואחר כך נולד לוי, אמר רבי שמעון, שבמיתת שמעון, זו שהיתה אשת ראובן זקוקה ללוי ליבום או חליצה.

אלא אף באופן הראשון, שתחילה נולד לוי, ומצא את אשת ראובן זקוקה לשמעון ודחוייה ממנו, ואחר כך ייבם אותה שמעון. במיתת שמעון היא מתייבמת ללוי, כי עתה היא באה לייבום מכח שמעון, שהיה בעולם עם לוי.

וראיה לכך, ממה שהאריכה המשנה לומר, שגם באופן הראשון, שתחילה נולד לוי ואחר כך ייבם שמעון, דעת חכמים שאינה מתייבמת ללוי אחר מיתת שמעון.

ולא היתה המשנה צריכה ללמד זאת, כי הדבר פשוט, שהרי לדעת חכמים, אפילו אם תחילה ייבם אותה שמעון, ואחר כך נולד לוי, היא אסורה ללוי, וכל שכן כשתחילה נולד לוי, ואחר כך ייבמה שמעון.

ואם כן, על כרחך הסיבה שהאריכה המשנה לפרט את האופן הראשון, כדי לומר, שאף באופן הזה רבי שמעון חולק, ואומר שהיא מתייבמת ללוי.

והאריכה לפרט את האופן השני לומר שאף בו דעת חכמים לאיסור.

והסיבה לכך שלא נשנית דעת רבי שמעון מיד אחר האופן הראשון, כי תחילה הביאו את כל האופנים לפי דעת חכמים לאיסור, ולאחר מכן אמרו, שרבי שמעון חולק על הכל, ואומר שבשני האופנים היא מתייבמת.

וכשתחילה ייבם שמעון את אשת ראובן, ואחר כך נולד לוי, סברת רבי שמעון מובנת, שכן מאחר שכשנולד לוי כבר נתייבמה אשת ראובן, ולא מצאה זקוקה, לא נדחית ממנו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו. וכשמת שמעון, רק אז נזקקה לו, ומחמת שמעון שהיה עמו בעולם, ולכן היא מתייבמת לו.

והטעם שלדעת רבי שמעון כן הדין גם כשתחילה נולד לוי ואחר כך ייבם שמעון את אשת ראובן, כי לדעת רבי שמעון יש זיקה. כלומר, זיקת היבמה לייבם מחשיבה אותה כאשתו, ואם כן מיד כשמת ראובן, ונזקקה אשתו לשמעון לייבום או חליצה, נחשבת היא כאשת שמעון.

ואם כן אף על פי שנולד לוי קודם שייבם שמעון את אשת ראובן, מאחר שקודם לידת לוי כבר היתה זקוקה לשמעון, כבר קודם לידת לוי נחשבת כאשת שמעון, והרי זה כאילו נולד לוי רק אחר שייבם שמעון את אשת ראובן.

ולדעה זו, בשני האופנים הבאים מודה רבי שמעון, שנאסרה אשת אח שלא היה בעולמו.

א. כשלא היו אחים נוספים מלבד ראובן האח שמת ולוי שנולד אחר מותו, מאחר שזיקת היבמה מכח הראשון שלא היה בעולם עם השני, אסורה להתייבם לו,

קישור לקבלת ה"בקיצור"

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף יח

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

ופטורה.

ב. כשהיה אח נוסף ולא ייבם ולא מת, אף על פי שלא נפטרת מהיבום, כי זקוקה היא לאח שהיה בעולם עם בעלה, מהאח שנולד אחר מות בעלה היא פטורה ואסורה לו. [ובדף י"ט יתבאר בעזה"י אופן נוסף שמודה בו רבי שמעון].

ובהמשך יתבאר בעזה"י מה שיש להקשות על דברי רבי אושעיא הללו.

לדעת רב פפא

מודה היה רבי שמעון בראשונה

לדעת רב פפא בדף י"ט, לא נחלק רבי שמעון על חכמים, לומר שמייבם את אשת אחיו שלא היה בעולמו, **אלא כשתחילה נתייבמה** אשת ראובן לשמעון, **ואחר כך נולד לוי.**

שבאופן הזה, מאחר שבשעה שנולד לוי לא היתה אשת ראובן זקוקה לייבום, ומצאה לוי כשהיא כבר אשת שמעון, כשמת שמעון שהיה עמו בעולם, היא מתייבמת לו.

אבל כשתחילה נולד לוי, ואחר נתייבמה אשת ראובן לשמעון, **מודה רבי שמעון שגם** אחר מיתת שמעון **אינה מתייבמת ללוי.**

כי בשעה שנולד לוי מצאה זקוקה ליבום, ונדחית ממנו משום שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו, והרי היא נאסרת עליו לעולם.

ומה שנשנו במשנה שני האופנים הללו לאיסור, לדעת חכמים נשנו, לומר לך, לא זו בלבד, כלומר לא רק כשתחילה נולד לוי ואחר כך ייבם שמעון היא אסורה ללוי, אלא אף זו, כלומר אף כשתחילה ייבם שמעון, ואחר כך נולד לוי, היא אסורה ללוי. ורבי שמעון נחלק רק על האופן השני.

הזקוקה לייבום מחמת שני בתים

שלשה אחים, ראובן שמעון ולוי, ראובן ושמעון נשואים שתי נשים שאינן אחיות. מת ראובן, ורצה שמעון לכונס את אשת ראובן, ועשה בה מאמר, כלומר קידושין שתקנו חכמים לעשות ביבמה קודם הייבום, ומת שמעון קודם שהספיק לייבם.

נמצאו שתי הנשים עומדות לפני לוי, זו שהיתה אשת ראובן ועשה בה שמעון מאמר, וזו שהיא אשת שמעון גמורה. ונחלקו חכמים בדין זה.

א. דעת חכמים.

זו שהיתה אשת ראובן אינה מתייבמת, כי נאמר, "כי יִשְׁבוּ אֲחִים יְחָדוּ וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וְיָבֵן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אִשְׁתּוֹ הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יִבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְמָה" (דברים כ"ה ה'), ללמד שאין מתייבמת אלא זו שזקוקה לייבום מחמת בעל אחד שמת והניח אותה בלא בנים. אבל זו שהיתה אשת ראובן זקוקה לייבום מחמת שני בעליה שמתו.

שכן כל זמן שלא נתייבמה לשמעון, עדיין היא זקוקה לייבום מחמת בעלה ראובן. ומאחר שעשה בה שמעון מאמר, זקוקה היא לייבום גם מחמת בעלה שמעון. והזקוקה לייבום מחמת שני בעלים, אינה מתייבמת כלל. ודווקא מייבום היא פטורה, אבל היא טעונה חליצה.

וכשם שאשת ראובן שזקוקה לייבום מחמת שני בעלים חולצת ולא מתייבמת, כך אשת שמעון אף שהיא זקוקה לייבום מחמת בעל אחד, חולצת ולא מתייבמת.

והטעם לכך, כי זו שהיתה אשת ראובן נחשבת גם כאשת שמעון, ואם כן שתי הנשים נחשבות קצת כצרות, וכשם שזו אינה מתייבמת, כך זו אינה מתייבמת.

ב. דעת רבי שמעון.

לוי מייבם את אחת מהנשים הללו, איזו שירצה, וחולץ לחברתה.

והיה מקום לומר, שלדעת רבי שמעון, מדין תורה, מאחר ששמעון עשה מאמר באשת ראובן, הרי היא קנויה לו, ואם כן שתי הנשים הן נשות שמעון, ודי בייבום או חליצה מלוי לאחת מהן, וחברתה פטורה. אלא מאחר שהן נראות כבאות משני אחים, חששו חכמים שמא יטעו, וילמדו שגם כשבאות שתי יבמות משני אחים די בייבום

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף יח

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

או חליצה של אחת לפטור שתיהן, ובאמת אין הדבר כן. ולכן אמרו, שגם בזה, מאחר שנראות כבאות משני אחים, לא די בייבום או חליצה של האחת, וגם חברתה צריכה חליצה.

ומכל מקום מבואר בברייתא שלא זה טעמו של רבי שמעון, אלא טעמו, **משום שהוא מסתפק מה דין אשה שעשה בה היבם מאמר.**

מצד אחד אפשר לומר, שהמאמר קונה בה קנין גמור, ונחשבת היא אשת שמעון לכל דבר, כאילו כבר נתייבמה. ואם כן הוא, שתי הנשים נופלות ללוי ליבום משמעון, ודינו לחלוץ או לייבם לאחת, ובכך חברתה פטורה.

ומצד שני אפשר לומר, שמאמר אינו קונה כלל, ולכן, אף על פי שאשת ראובן זקוקה לשמעון, וגם עשה בה שמעון מאמר, אין בכך כלום, ונחשבת היא אשת ראובן בלבד. ואם כן ללוי, אשה אחת נופלת ליבום מראובן, ואשה אחת נופלת ליבום משמעון, ושתיהן זקוקות לייבום או חליצה.

ומעתה יוכל לייבם אחת מהן איזו שירצה שהרי לפי שני הצדדים שתי היבמות זקוקות לו לייבום או חליצה.

אבל אחר שייבם את האחת לא יוכל לייבם את חברתה, שמא האמת כמו הצד הראשון ששתיהן נחשבות אשת שמעון ובייבום האחת נפטרה חברתה ונאסרה עליו.

אלא מאחר שאפשר שהאמת כמו הצד השני, וכל אחת נחשבת אשת אח אחר, ועדיין השניה זקוקה לו, לא תיפטר השניה בלא כלום, ולכן טעונה חליצה להוציאה מהספק.

בירור דעת רבי שמעון בעניין זיקה

מתוך כך שנסתפק רבי שמעון בדין יבמה שעשה בה היבם מאמר, אם נחשבת כאשתו או לא, למדנו שלדעתו עצם היותה זקוקה ליבם אינו מחשיב אותה כאשתו, ורק מחמת המאמר יש להסתפק אם נחשבת כאשתו.

ומכאן הקשה רב יוסף על דברי רב אושעיא, שאמר, שלדעת רבי שמעון יש זיקה, והיבמה הזקוקה לייבם נחשבת כאשתו.

ולכן כשמת ראובן, ונולד לו אח לוי, אף על פי שרק אחר כך ייבם שמעון את אשת ראובן, הרי זה כמי שייבם אותה קודם לידת לוי, שמשעת מות ראובן היתה זקוקה לשמעון, ונחשבת כאשתו, כפי שנתבאר לעיל.

דף יט

ואביי תירץ את הקושיה הזו ואמר, שיש חילוק בין זקוקה לשני יבמים, לבין זקוקה לייבם אחד.

כשמתחילה היו שלושה אחים, ראובן שמעון ולוי, ומת ראובן, נעשית אשתו זקוקה לשמעון וללוי. ולדעת רבי שמעון, זיקה כזו אינה מחשיבה אותה כאשה שלהם.

ולפיכך, כשעשה בה שמעון מאמר ומת, נסתפק, אם על כל פנים על ידי המאמר נעשית כאשת שמעון לגמרי, או כלל לא. אבל הזיקה שלה לשמעון אינה מעלה.

אבל כשמתחילה היו רק שני אחים, ראובן ושמעון, ומת ראובן, נעשית אשתו זקוקה לשמעון בלבד. ולדעת רבי שמעון, זיקה כזו מחשיבה אותה כאשת שמעון.

ולכן, אף על פי שנולד לוי קודם שייבם שמעון, נחשב כנולד אחר שייבם שמעון.

והקשו על הדברים הללו, מברייתא, בה שנינו בענין אשת אחיו שלא היה בעולמו, כלל אמר רבי שמעון, כל שהלידה של האחרון קודמת לנישואין, כלומר שנולד האחרון ואחר כך ייבם שמעון את אשת ראובן, היבמה אסורה לאחרון, אם תיפול לפניו במיתת השני. וכל שהנישואין קודמים ללידה, כלומר שתחילה ייבם שמעון את אשת ראובן, ואחר כך נולד האחרון, היבמה מותרת לאחרון, אם תיפול לפניו במיתת השני.

הרי שבכל אופן לא התיר רבי שמעון אשת אחיו שלא היה בעולמו אלא כשנולד אחר שכבר נתייבמה.